

*Городецький Арсеній Аркадійович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пандемія COVID-19 стала справжнім випробуванням для України, однак до загроз і викликів, що постали перед країною внаслідок пандемії, додалися жахи війни, спричинені російським відкритим повномасштабним військовим вторгненням на територію нашої держави. Необхідність протистояння цим ворогам і подолання тих небезпек, що вони принесли з собою, вимагало і потребує нині активізації та задіяння всіх можливих ресурсів. Безумовно, Український народ і держава чинять потужний опір і з гідністю долають усі ті складні випробування, які припали на нашу долю. Утім навіть у такій ситуації перед обличчям надзвичайно потужних і безжальних ворогів ми не можемо забувати про те, що виживання, зміцнення та подальший розвиток України залежить не лише від поразки зовнішніх ворогів, але й від якості та ефективності організації й функціонування внутрішніх систем і механізмів, які мають цілу низку проблем і недоліків, що досить яскраво виявилися під час протидії коронавірусній хворобі і набули особливо гострого характеру в умовах воєнного стану. Значною мірою це стосується і діяльності Національної поліції, органи і служби якої були залучені до забезпечення виконання населенням карантинних обмежень під час зазначеної пандемії, а сьогодні виступають активними учасниками протистояння військовій агресії з боку Російської Федерації.

Необхідно віддати належне Національній поліції як системі органів і служб у цілому, так і сукупності окремих посадових осіб, працівників, які, зіштовхнувшись із величезним, зухвалим, жорстоким ворогом, виявили високий рівень жорсткості й стабільності, не втратили своєї дієвості та наразі активно й самовіддано виконують завдання та функції як оборони нашої держави, так і щодо забезпечення нормальної роботи цивільної інфраструктури. Враховуючи те, що сучасна вітчизняна поліція зіштовхнулася з новою реальністю, значно актуалізується питання перегляду цілої низки засад, форм і методів роботи органів і служб поліції, адже виявлені поліцейською системою стійкість та оперативність реагування, професіоналізм і мужність не скасовують тих проблем, які виникли в роботі поліції в умовах воєнного стану [1, с. 135].

Так, зміни в тенденціях протиправної активності та у структурі злочинності. За даними Національної поліції, на початку російського вторгнення, зокрема перші два місяці, в Україні спостерігалось зниження рівня злочинності (аж до 25 %), а вже наприкінці квітня – початку травня 2022 р. з'явилася інша тенденція

– збільшення рівня злочинності порівняно з першими місяцями війни, а також рівня окремих видів злочинів порівняно з минулими роками. Важливо, що рівень тяжких та особливо тяжких злочинів (без урахування тих, що вчинені військовим країни-агресора [2, с. 55–56]) не має якихось суттєвих змін з аналогічним періодом попереднього року, не спостерігається значних змін і в такій сфері, як квартирні крадіжки та пограбування. Правоохоронці це пов'язують із тим, що на военний час було суттєво підвищено увагу до забезпечення публічного порядку і безпеки, зокрема запроваджено комендантську годину, вулиці населених пунктів насичені правоохоронцями та військовими.

Крім того, значна частина осіб, схильних до вчинення протиправної поведінки, або виїхала за межі держави, або пішла її захищати від окупантів. Також слід враховувати той факт, що значна частина майнових правопорушень ще не виявлені, оскільки власники все ще не повернулися додому. Водночас суттєво збільшилася кількість випадків незаконного заволодіння транспортними засобами (більше ніж на 80%), дорожньо-транспортних пригод, також на третину збільшилася кількість таких видів злочинів, як шахрайство, особливо з використанням телекомунікаційних, комп'ютерних та інтернет-технологій. Окремо слід звернути увагу на зростання кількості таких злочинів, як колабораційна діяльність, пособництво державі-агресору та мародерство.

Хоча слід відмітити, що в перші місяці війни оперативність і якість реагування органів поліції на такі прояви злочинності, як мародерство, колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору, викликали певні запитання, на чому акцентували увагу низка інформаційних інтернет-видань. При цьому вони посилялися на лист заступника Генерального прокурора України, в якому останній начебто звертав увагу керівництва поліції на те, що за два місяці російської агресії оперативними підрозділами Нацполіції не вжито всього комплексу необхідних оперативно-розшукових заходів для попередження, виявлення та припинення вищезгаданих злочинів, а також здійснення їх превенції. На офіційних інформаційних ресурсах ані Національної поліції, ані Генеральної прокуратури України немає даних про означений лист, а інтернет-ресурси, на яких опублікована копія цього листа, не видаються надто надійними джерелами, тому ми не можемо стверджувати достовірність опублікованої інформації. Однак така ситуація є цілком ймовірною, і позиція керівництва МВС України та Національної поліції стосовно необхідності перегляду підходів до підготовки поліцейських кадрів, яка має відбуватися з урахуванням реалій та викликів воєнного часу, хоча і опосередковано, але досить переконливо натякає на те, що на початку війни поліція зіткнулася із цілим спектром нових для неї явищ, які до цього були відомі її працівникам хіба що на рівні теорії, гіпотетичного явища, а не реальної практичної ситуації, проблеми, яку необхідно терміново вирішувати [1, с. 138].

Зростання міграційних потоків. Уже не перший рік проблема міграції українців привертає увагу дослідників, однак протягом останніх років ці проблеми стали доволі масштабним явищем, що породжує низку інших важливих складнощів і криз в економічному розвитку країни [3, с. 130]. Ріст трудової міграції з одночасним зменшенням кількості новонароджених і

збільшенням кількості людей пенсійного віку веде до загострення ситуації на внутрішньому ринку праці та вимагає адекватної реакції уряду через заходи в міграційній, економічній, соціальній, зовнішньоекономічній та іншій політиці [4, с. 202]. В умовах воєнного стану ця проблема, як і низка інших, значно загострилася. Внаслідок російського військового вторгнення в Україні різко збільшилася динаміка та обсяги міграційних потоків. Люди, рятуючись від війни, намагаються знайти більш безпечні місця для проживання як у країні, так і за її межами. Дані, які надаються українською владою, міжнародними організаціями та незалежними аналітичними центрами щодо кількості наших співвітчизників, які стали вимушеними переселенцями, різняться, втім навіть за найбільш стриманими оцінками це величезні цифри.

Так, за даними Міжнародної організації з міграції (далі – МОМ), кількість осіб, які станом на середину травня вважаються внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО), становить приблизно 7,1 млн. У Мінсоцполітики на початку травня повідомляли про понад 2,7 млн осіб, які зареєструвалися й отримали довідку ВПО. У жовтні заступниця міністра соціальної політики України Д. Марчак повідомила, що кількість ВПО зросла до 4,6 млн осіб. Однак, як наголошує посадовиця, за неофіційними даними ця цифра значно більша. Що ж стосується переміщення закордон, то за даними Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), протягом 24 лютого – 3 червня 2022 р. з України виїхали понад 5,2 млн осіб.

Збільшення кількості зброї в цивільному обігу. Проблема контролю за обігом зброї в Україні вже досить давно не втрачає своєї актуальності. Протягом останніх років, в Україні одним із суттєвих факторів погіршення криміногенної ситуації є відкрита демонстрація зброї та зростаюча озброєність злочинного світу. У такій обстановці особливої гостроти й актуальності набувають питання боротьби з незаконним обігом вогнепальної зброї та її розкраданням. Зрозуміло, що війна аж ніяк не сприяє покращенню стану справ у зазначеній сфері. Одним із логічних наслідків російської військової агресії стало суттєве зростання суспільного інтересу до зброї та попиту на неї, і результати опитування в додатку «Дія», в якому взяли участь понад 1,7 млн громадян, досить переконливо ілюструють це. Так, за підсумками означеного опитування 59 % респондентів вважають, що всі громадяни, які відповідають вимогам закону, можуть мати пістолет і вільно носити його із собою у громадських місцях; 22 % зазначають, що пістолети категорично не повинні бути в обігу серед цивільного населення; 19 % відмітили, що пістолети можуть мати всі громадяни, які відповідають закону, та використовувати їх тільки в тирах чи на стрільбищах, носити зброю із собою заборонено. За інформацією Української асоціації власників зброї, воєнні дії спричинили не лише ріст підтримки легалізації зброї в суспільстві, а і значне зростання попиту на мисливську зброю, насамперед нарізну. Водночас експерти припускають також і ріст «чорного ринку» зброї. За оцінками швейцарської організації Small Arms Survey, кількість незареєстрованої зброї в Україні становить 3–6 млн одиниць [1, с. 139].

Активізація громадянського (зокрема, волонтерського) руху. Поряд із тими жахами та бідами, які несе із собою війна, вона має і позитивні наслідки, одним

з яких є активне зростання в Україні благодійного руху, тисячі людей стали учасниками волонтерської діяльності. Волонтерська діяльність в Україні, яка ще декілька років тому була маловідомою, сьогодні перетворилася на потужне масове суспільне явище, яке потребує правового регулювання та контролю. Волонтерська діяльність, є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Волонтерство втілює в собі найшляхетніші прагнення людства – миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей.

У період глобалізації та постійних змін світ стає меншим, більш незалежним, більш складним. Волонтерство – це діяльність, яка здійснюється добровільно для суспільства чи окремих соціальних груп, без розрахунку на винагороду. Французьке слово *volontaire* («волонтер») походить від латинського *voluntarius* («добровільний»). Волонтер – це людина, яка добровільно надає безоплатну допомогу людям, які потребують особливої підтримки та соціального захисту, або державі, некомерційній чи громадській організації. Законодавчі засади волонтерства в нашій державі визначені Законом України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI, в якому закріплено, що волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності, при цьому під нею розуміється добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська допомога – це роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами.

Волонтерами стають не через матеріальні чи фінансові зиски, а з метою надання добровільної та безкорисної допомоги тим, хто її потребує. Однак деякі люди займаються благодійністю, а точніше імітують її, саме з корисливих мотивів, тобто з метою заробити. Під час війни таких «благодійників» і фейкових волонтерів стало значно більше, вони, користуючись ситуацією, за допомогою шахрайських схем і звичайного розкрадання заволодівають чужими фінансовими коштами, гуманітарною допомогою, фактично позбавляючи необхідної матеріальної та/або фінансової підтримки тих, хто її дійсно потребує. Така ситуація потребує підвищеного контролю за використанням гуманітарної допомоги, організацією та функціонуванням різного роду благодійних фондів, волонтерських організацій, а також діяльністю окремих фізичних осіб, які здійснюють збори коштів на ті чи інші благодійні потреби [1, с. 140].

Отже, в умовах війни Національна поліція України зіштовхнулася з цілою низкою викликів, що виражаються як у активізації, загостренні та зростанні тих проблемних ситуацій, які зазвичай були досить контрольованими і керованими [3, с. 131; 4, с. 204], так і в появі проблем, вирішенням яких поліцейські раніше або взагалі не займалися, або зіштовхувалися з ними в досить обмеженому вигляді. Слід віддати належне системі органів поліції, яка досить гідно зустріла ці виклики й доволі стійко та дієво протистоїть їм. Однак це не означає, що в роботі органів поліції відсутні прогалини, недоліки або що війна відводить їх на другий план, навпаки, саме умови воєнного стану досить чітко оголили певні проблемні аспекти діяльності поліції та підвищили актуальність питання пошуку шляхів їх вирішення [1, с. 141].

Список використаних джерел

1. Іванов А. О. Превентивна діяльність органів поліції: реалії та виклики в умовах воєнного стану. *Право і Безпека*. 2022. № 4. С. 135–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2022_4_13

2. Кривицький Ю. В. Забезпечення прав і свобод людини та громадянина як мета правової реформи в умовах воєнного стану і післявоєнний період. *Актуальні проблеми охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану та післявоєнний період* : зб. матеріалів міжвідом. наук.-практ. круг. столу (Київ, 23 трав. 2024 р.) / Редкол. : С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський, М. М. Пендюра, Ю. В. Кривицький. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 55–60. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/e8bebf53-0b02-4995-a41d-5c894be4a84e>

3. Іщенко І. В. Превентивна діяльність Національної поліції з ювенальної превенції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 121–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2022_3_14

4. Рогатинська Н. З., Чижовська Н. І. Превентивна діяльність злочинності неповнолітніх. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. Вип. 2. С. 198–205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2023_2_32

Гриськов Дмитро Олегович,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юшкевич Олена Геннадіївна,

доцент кафедри теорії та історії держави та права
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПОЛІЦІЄЮ СВОЇХ ФУНКЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану, коли права і свободи людини можуть бути обмежені, особливо важливо забезпечити баланс між необхідністю захисту національної безпеки та дотриманням прав людини. Діяльність поліції в цей період набуває особливої актуальності, оскільки саме вона відповідає за підтримання правопорядку та забезпечення безпеки громадян. До нормативно-правових актів, які регулюють її діяльність, внесено значну кількість змін, які регулюють функціонування цього органу в період воєнного стану.

Введення воєнного стану суттєво змінює правовий ландшафт держави, зокрема, розширюючи повноваження правоохоронних органів. Національна